

IRLANNIN KANSANÄÄNESTYS

EU PIDÄTTÄÄ HENGITYSTÄÄN LISSABONIN SOPIIMUKSEN
KOHTALOSTA

Tiia Lehtonen

BRIEFING PAPER 42, 25. syyskuuta 2009

IRLANNIN KANSANÄÄNESTYS

EU PIDÄTTÄÄ HENGITYSTÄÄN LISSABONIN SOPIMUKSEN KOHTALOSTA

Tiia Lehtonen
Tutkija
Ulkopoliittinen instituutti

Briefing Paper 42
25. syyskuuta 2009

- Irlantilaiset äänestivät EU:n perussopimuksen, niin kutsutun Lissabonin sopimuksen, hyväksymistä vastaan kesäkuussa 2008 järjestetyssä kansanäänestyksessä. Koska sopimuksen voimaantulo vaatii unionissa kaikkien jäsenmaiden yksimielisyyden, asiassa ei voitu Irlannin tuloksen jälkeen edetä.
- Kuten jo Nizzan sopimuksesta 2001, Lissabonin sopimuksen hyväksymisestä järjestetään Irlannissa jälleen uusi kansanäänestys, perjantaina lokakuun 2. päivänä. Tällä kertaa oletetaan, että irlantilaiset ymmärtävät entistä paremmin sopimuksen vaikutuksen heille tärkeisiin kysymyksiin saatuaan siitä selkeämpää tietoa.
- Äänestystä edeltävä kampanja on täydessä vauhdissa. Edelliseen kampanjaan verrattuna yhtäläisyyksiä löytyy lähinnä vastustajien intensiivisessä ja useimmiten virheellisten tai harhaanjohtavien argumenttien esiin tuonnissa. Uutta taas on esimerkiksi se, että useat liike- ja yritysmaailman edustajat ovat vaihtaneet kantaansa ja kampanjoivat tällä kertaa kyllä-äänien puolesta. Myös Irlannin hallituksen kampanjan on arvioitu olevan laadultaan parempi kuin viime kerralla.
- Tuoreimmat mielipidemittaukset osoittavat, että kyllä-äänit olisivat voittamassa. Toisaalta merkittävä osa kansalaisista ei ole vielä tehnyt kannastaan päätöstä, joten äänestyksestä odotetaan tiukkaa.
- Irlantilaisten suurin huolenaihe – ja samalla merkittävin syy äänestää tällä kertaa *kyllä* – liittyy meneillään olevaan talouskriisiin ja pelkoon EU:n päätöksentekopöytien ulkopuolelle jäämisestä tilanteesta, jossa taantuma kohtelee maan taloutta poikkeuksellisen huonosti.
- Irlannin ja EU:n suhde on monimutkainen. Irlanti on yksi niistä pienistä jäsenvaltioista, jonka on systemaattisesti onnistunut neuvotella itselleen suotuisia sopimuksia ja saada perussopimukseen lausekkeita, jotka turvaavat sen kansallisia intressejä. Nyt Irlannille liitettiin Lissabonin sopimukseen takuut juridisesti sitovan pöytäkirjan muodossa.
- Toisin kuin yleisesti kuvitellaan, Lissabonin sopimuksen voimaantulo ei ratkea kuitenkaan yksinomaan Irlannin kansanäänestyksessä, vaan ratifiointiprosessi on kesken myös Tšekissä, Puolassa ja Saksassa. Näissä maissa pelko sopimuksen hyllyttämisestä ei tosin ole yhtä suuri ja suoraviivainen kuin Irlannin tapauksessa.

Ulkopoliittinen instituutti
Euroopan unioni -ohjelma

Kuva: musical photo man (Flickr)

Lissabonin sopimuksen tavoitteena on parantaa Euroopan unionin tehokkuutta, jotta 27 jäsenmaata ja muutama jäsenyysneuvottelujaan käyvä kandidaattivaltio pystyisivät sekä nopeammin että vaivattomammin päättämään niitä yhteisesti koskevista asioista. Useimpien jäsenvaltioiden mielestä suurimmat muutokset tällä hetkellä voimassa olevaan Nizzan sopimukseen verrattuna koskevat kolmea uudelleen muotoutumassa olevaa toimielintä. Lissabonin sopimuksen myötä Euroopan unionilla olisi kolme korkeaa virkaa: 1) Eurooppa-neuvoston pysyvä puheenjohtaja, eli puhekieleenkin vakiintunut presidentti, 2) ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja, eli niin kutsuttu ulkoministeri¹ sekä 3) komission puheenjohtaja. Näiden virkojen haltijat olisi tarkoitus valita Eurooppa-neuvoston lokakuun huippukokouksessa, mutta heidän keskinäisistä toimivaltuuksistaan tai tehtäväkenttien mahdollisista päällekkäisyyksistä ei ole vielä täyttä varmuutta. Ehkä juuri siksi nämä kolme osittain uutta toimielintä koetaan itse asiassa monessa jäsenmaassa suurimmaksi uhkaksi kansalliselle suvereniteetille.

Kansäänestyksen keskeisiä asioita ovat talouskriisin lisäksi kysymys oman komissaarin säilyttämisestä ja se, kuinka perusteellisesti irlantilaiset ovat sen merkityksen ymmärtäneet. Irlannin onnistui joulukuun 2008 Eurooppa-neuvostossa neuvotella sekä omaksi että erityisesti muiden pienten jäsenmaiden eduksi sääntö, jonka mukaan jokainen jäsenmaa saisi pitää oman kansallisen komissaarinsa toisin kuin

Nizzan sopimus määrää.² Nizzan lisäksi myös alkupe-
räisessä vuonna 2007 neuvotellussa Lissabonin sopimuksessa komissaarien salkuista piti tulla kiertäviä niin, että vuoden 2014 jälkeen ainoastaan kaksi kolmasosaa jäsenmaista saisivat kerrallaan pitää oman komissaarinsa kollegiossa muiden odottaessa vuoroaan ainakin seuraavat viisi vuotta. Irlannin vaatimuksesta uudistetussa Lissabonin sopimuksessa kuitenkin siis luvataan, että jokainen jäsenmaa, pieni tai suuri, saa pitää oman komissaarinsa. Mikäli Nizzan sopimus jäisi Irlannin äänestystuloksen johdosta voimaan, komissaarien nimityksessä siirryttäisiin täydellä varmuudella tällaiseen rotaatioon, eikä Irlanti saisi jokaisena viisivuotiskautena pitää omaa komissaariaan sen paremmin kuin muutkaan jäsenvaltiot.

Mielipidemittaukset osoittavat, että kyllä-ääni olisi voittamassa lokakuun toisen päivän äänestyksessä. Syyskuun alussa tehdyn kyselyn mukaan 46 prosenttia kansalaisista äänestäisi sopimuksen puolesta ja 29 prosenttia sitä vastaan. Toisaalta 25 prosenttia kansalaisista ei ole vielä tehnyt päätöstään.³ Tuoreimmat mielipidemittaukset sen sijaan osoittavat, että jopa 62 prosenttia kansasta olisi äänestämässä sopimuksen puolesta, 23 sitä vastaan ja 15 prosenttia olisi vielä epävarmoja.⁴ Mikäli nämä luvut toteutuivat, Irlanti voisi omalta osaltaan näyttää vihreää valoa sopimuksen hyväksymiselle.

¹ Ison-Britannian vastustuksen vuoksi *ulkoministeri*-nimitystä ei virallisissa yhteyksissä kuitenkaan käytetä.

² Nizzassa sovittiin, että rotaatioperiaatteeseen siirrytään jäsenvaltioiden määrän ylitettyä 27 – eli Bulgarian ja Romanian liityttyä – jonka jälkeen komissaarien määrä lasketaan viiteentoista eli lähes puoleen.

³ TNS mrbi –tutkimuslaitos ja *Irish Times*, 8. syyskuuta 2009.

⁴ *Sunday Business Post*, 13. syyskuuta 2009.

Lissabonin sopimuksen lopullista kohtaloa ei siis vielä tiedetä. Oudointa irlantilaisien vastarinnassa sekä Nizzan että Lissabonin sopimuksia kohtaan on ehkä se, että Euroopan unioni on tosiasiasa ratkaisevasti edistänyt maan talouskasvua, työpaikkojen lisääntymistä ja yleistä vaurastumista aina maan liittymisvuodesta 1973 asti. Lisäksi Irlannin on onnistunut neuvotella perussopimuksia uudistavissa hallitustenvälisissä konferensseissa itselleen suotuisia ratkaisuja erivapauksien ja moninaisten takuiden muodossa vetoamalla useimmiten siihen, ettei sopimus menisi muuten läpi vaaditussa kansanäänestyksessä. Yleensä takuut ovat liittyneet määränemmistö päätöksenteon rajoittamiseen irlantilaisille tärkeissä asioissa kuten verotuksessa, oikeus- ja sisäasioissa (sosiaali-, työllisyys-, ja maahanmuuttoasioissa) sekä turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa kysymyksissä.

Tiettyjen yhteiskuntaluokkien ja elinkeinonharjoittajien voimakasta EU-vastaisuutta on näiden tosiasioiden valossa vähintäänkin vaikea ymmärtää. Valtiovarainministeri Brian Lenihanin hiljattain esittämä teoria on se, että innokkaimmin äänestävät ne, jotka ovat syntyneet vuoden 1973 jälkeen. Heidän saattaa olla vanhempiaan vaikeampi käsittää EU:n osuutta maan nostamisessa suoranaisesta kurjuudesta jo käsitteeksi muodostuneeksi 'keltiläiseksi supertiikeriksi'. Toisaalta tiedämme, että juuri nuoremmat ikäluokat äänestivät viimeksikin vanhempiaan useammin Lissabonin sopimuksen puolesta, joten siinä mielessä teoria ei ole ainakaan täysin vedenpitävä.

Kampanjan dynamiikka ja poliittiset perusargumentit

Kansanäänestyskampanjan valmistelu vaatii irlantilaisien virkamiesten mukaan hallitukselta vähintään neljä kuukautta. Edellisestä äänestyksestä jotakin oppineena Irlannin hallitus palkkasi syksyllä 2008 erillisen mediakonsultin luomaan yleisstrategiaa seuraavalle kampanjalle. Tarkoituksena oli luoda sellainen strategia, jolla voitaisiin edistää poliittisen viestin 'totuudenmukaisempaa' läpimenoa, tunnistaa puolentoista vuoden takaiset epäonnistumiset ja syyt kansalaisten saamiin väärinkäsityksiin, ja lopulta kehittää oikeampia mielikuvia Lissabonin sopimuksen sisällöstä.

Laajojen kyselytutkimusten perusteella tehdyt tilastot osoittavat, että vuoden 2008 äänestyksessä 52 prosenttia äänestämättä jättäneistä ei ymmärtänyt

kansanäänestyksen tarkoitusta, 42 prosenttia ei ymmärtänyt mitä asioita Lissabonin sopimus käsitteli ja 37 prosenttia ei tuntenut saaneensa riittävästi informaatiota sen sisällöstä. Useiden objektiivistenkin arvioiden mukaan kampanjan laatu on tällä kertaa ollut selkeästi parempi. Lukemattomat organisaatiot ja jopa vapaaehtoistyöntekijät tekevät ympäripyöreitä päiviä korjatakseen julkisesti 'päivän valheet', '*the lies of the day*', kuten sanonta Irlannissa kuuluu, eli lähinnä *ei-leiristä* syötettyjä virheellisiä väitteitä.

Edellisen kampanjan aikana sopimusta vastustavat argumentit kiteytyivät lähinnä kolmeen kysymykseen: yritysten verotuspolitiikkaan, sotilaalliseen liittoutumattomuuspolitiikkaan ja tiettyihin eettisiin kysymyksiin eli abortin kieltävään lainsäädäntöön – vapaasti käännettynä ”oikeuteen syntyä ja saada perhe”, jota varsinkin katolinen kirkko julisti kirjaimellisesti propagandassaan. Kaiken tämän uhattiin olevan vaakalaudalla, mikäli Lissabonin sopimus astuisi voimaan. Nämä käsitykset olivat kuitenkin selkeästi perusteettomia, sillä Lissabonin sopimus ei olisi vaikuttanut millään tavalla Irlannin itsemääräämisoikeuteen yhdessäkään näistä asioista, eikä Euroopan unionilla olisi yksinkertaisesti ollut niissä toimivaltaa.

Tällä hetkellä Irlannin hallitus kampanjoi siis parhaan kykynsä mukaan saadakseen kyllä-äänen voittamaan. Se on tehnyt kansalaisilleen selväksi, että *kaikki* viime kerralla syvää huolta aiheuttaneet erityisintressit ovat nyt otettu huomioon. Lisäksi voidaan olla varmoja, että EU-johtajat ovat niistä ainakin juridisesti yksimielisiä, sillä lausekkeet on kirjattu oikeudellisesti sitoviksi takuiksi pöytäkirjan muotoon kesäkuun 2009 Eurooppa-neuvoston kokouksessa. Myös Irlannin parlamentti *Oireachtas* on puolueineen yhtenäisempi kuin viime äänestyksen aikana.

Taluskriisiin liittyvien huolenaiheiden lisäksi irlantilaisien EU-myönteisyyttä lisännee tällä kertaa lupaus siitä, että jokainen jäsenmaa saa pitää oman kansallisen komissaarinsa. Yksi Irlannin hallituksen teemalauseista onkin kuluneen kampanjan aikana ollut ”*Vote yes to keep your Commissioner*”. On syytä uskoa, että sloganilla on ainakin jonkin verran merkitystä kansanäänestyksen tulokseen, se kun on asiakysymyksistä helpoimmin ymmärrettäviä. Nizzan sopimuksella jatkaminen veisi komissaarin usealta jäsenmaalta.

Kuva: William Murphy

Lisätoimenaan Irlannin hallitus kutsui viime kesän kriisiäänestyksen jälkeen koolle edustajia kaikista puolueista ja perusti parlamenttiin erityisen EU-asioiden alakomitean (*Sub-Committee on Ireland's Future in the European Union*). Sen nimenomaisena tarkoituksena oli käydä kohta kohdalta läpi Lissabonin sopimusta, käsitellä sen ongelmakohtia, kutsua asiantuntija-, virkamies- ja puhujavieraita niin EU-instituutioista kuin muista jäsenmaista sekä yksinkertaisesti keskustella meneillään olevasta tilanteesta ja sopimuksen maalle aiheuttamien vaikeuksien luonteesta. Komitean loppuraportissa oltiinkin harvinaisen yksimielisiä siitä, että Irlannin tulevaisuus on parhaiten taattu Euroopan unionin sisällä, mie-luiten vieläpä sen keskiössä.

Merkityksetöntä ei ole myöskään se, että tällä kertaa takkeja on käännetty oikein urakalla. Useat liike-maailman edustajat, yritysjohtajat, ammattiyhdis-tykset ja poliittisista puolueista vihreät ovat lähteneet kampanjoimaan sopimuksen hyväksymisen puolesta toisin kuin viime kerralla. Viimeisimpänä mukaan ovat liittyneet muun muassa arvostettu teknologia-yritys *Intel Corporation*, *Microsoft Ireland*, lääkeyhtiö *LEO Pharma* ja lentoyhtiö *Ryanair*, joiden kaik-kien pääargumenttina on tällä kertaa ollut se, ettei Irlannilla ole taloudellisista syistä enää varaa olla ää- nestämättä sopimusta vastaan. *Ryanair* lupasi jopa maalata ainakin osaan lentokoneistaan sloganin ”Vote Yes to Europe”.

Lissabonin sopimus on kaiken kaikkiaan vaikeasel- koinen, aivan kuten kaikki muutkin EU:n perussopi- mukset. Se ei ole vaikeaselkoinen pelkästään irlanti- laisille, vaan myös niille noin 500 miljoonalle muulle EU-kansalaiselle, jotka eivät ole kansanäänestyspe-

rinteen puuttuessa kuitenkin joutuneet siihen sen syvällisemmin tutustumaan. Jotakin tekstin sisällös- tä kertoo jo se, että itse irlantilaiskomissaari Charlie McCreedy ilmoitti vuonna 2008 julkisesti, ettei ole lukenut koko sopimusta, eikä ajatellut sitä lukea- kaan. Voi siis olla, että äänestäjät tuskin tulevat luke- neeksi myöskään olennaisimpia takuita käsitteleviä osuuksia kuten ”juhlallista julistusta sosiaalipoliti- kasta ja muista kysymyksistä”, tehdäkseen sitten ra- tionaalisen ja informoidun äänestyspäätöksen.

Sopimuksen vastustamisen logiikka

Sopimuksen kannattajille erinomainen uutinen oli vielä jokin aikaa sitten se, että karismaattinen liike- mies Declan Ganley vetäytyi kokonaan politiikasta ja lupasi, ettei osallistuisi tällä kertaa koko kampanjaan hävittyään puolueineen viime kesän Euroopan parla- menttivaaleissa. Ganley oli vuoden 2008 ehdoton avainhenkilö ei-kampanjan edistämässä ja pystyi lietsomaan erityisesti liike- ja yritysmaailman edus- tajia puolelleen pelottelemalla Lissabonin sopimuk- sen epäedullisilla vaikutuksilla Irlannille siihen asti suotuisaan yritysverotukseen. Itse asiassa suurin osa Ganleyn viime kampanjan aikana lanseeraamasta ar- gumentoinnista ehti jo loistaa poissaolollaan tämän syksyn aikana, kunnes hän 14. syyskuuta palasi ta- kaisin areenalle ja ilmoitti osallistuvansa kampanjaan 50.000 - 200.000 euron suuruisilla summilla.

Ganleyn lisäksi sopimuksen selvimmät vastustajat löytynevät tälläkin kertaa enimmäkseen poliittisesta vasemmistosta ja katolisesta kirkosta. Parlamentissa ainoa sopimusta julkisesti vastustava puolue on IRA:n poliittinen siipi *Sinn Féin*, johon kuuluu sekä vasem-

Kuva: William Murphy

miston edustajia, katolisen kirkon oikeistolaisia aktivisteja että ammattiyhdistysliikkeiden keulahahmoja. Sinn Féinin johtajan Gerry Adamsin tulkinnan mukaan Lissabonin sopimusta ei ole viime äänestyksen jälkeen muutettu kirjaimellisesti piiruakaan ja näin ollen kansalaiset saavat äänestää täysin samasta sopimuksesta. Seuraaviin kansallisiin vaaleihin Sinn Féinin muotoilema vaalilause *“What we want is change; we are not interested in managing the economy”* kertoo paljon puolueen tavoitteista. Sitä on Lissaboninkin äänestyksen alla vaikea pitää kovin informatiivisena (*“what we want is change”*) tai realistisena (*“we are not interested in managing the economy”*). Sinn Féinillä on Irlannin parlamentissa ainoastaan neljä edustajaa, joten siinäkin mielessä puolueen voisi kuvitella olevan vaikea tavoittaa laajoja kansanjoukkoja Lissabonin-vastaisten tavoitteidensa läpiviemiseksi.

Mitä katoliseen kirkkoon tulee, yhtenä sopimuksen vaikutusvaltaisimpana vastustajana on pidetty *Cóir*-nimistä liikettä, jonka on onnistunut liittoutua kaikkien aborttia vastustavien irlantilaisien kanssa tehden läheistä yhteistyötä myös *Youth Defence*-ryhmittymän kanssa. Puhtaasti poliittisista liikkeistä McKenna-johtoinen ja monessa yhteydessä huomiota herättävä *People’s Movement* käy puolestaan kampanjaansa vaalilauseella *“Vote NO to the Lisbon Treaty, the economy and the guarantees”*. Tavallisen irlantilaisen luulisi jälleen kerran olevan ihmeissään siitä, minkä vuoksi taloutta ja yksinomaan heille luvattuja takuita vastaan pitäisi äänestää.

Sopimuksen muihin vastustajiin kuuluvat myös maanviljelijät, joiden virheellisiä käsityksiä esimer-

kiksi komission Irlannin-edustusto on tämän tästä julkisesti korjailnut. *Farmers for No* -liike julisti elokuun lopulla kolme syytä, joiden vuoksi Lissabonin sopimusta pitäisi vastustaa: 1) se ei ole edullinen maanviljelijöille, 2) se vähentäisi Irlannin äänenpainoa määräänemistöpäätöksenteossa, ja 3) se johtaisi Turkin EU-jäsenyyden hyväksymiseen. Ensimmäiseen teesiin voitaisiin yksinkertaisesti vaatia lisäperusteluja, toiseen taas maanviljelijöiden tarkempaa analyysia ministerineuvoston määräänemistöpäätöksenteosta ja siellä käsiteltävistä toisinaan hyvinkin erityyppisistä heidän harjoittamaansa elinkeinon liittyvistä asiakysymyksistä, sekä viimeisen kohdalla ihmetellä koko asian yhteyttä maanviljelyyn.⁵

Asiattomilta ja tietyissä tapauksissa suorastaan surkukupaisilta vaaliväitteiltä ei ole siis välttytty tälläkään kertaa. Viime äänestyksen aikana liikkuneiden huhujen mukaan Lissabonin sopimus veisi irlantilaisilta passit. Tällä kertaa sopimuksen nojalla voitaisiin esimerkiksi ”pidättää alkoholinkäyttöön syyllistyneitä alaikäisiä”, ”huostaanottaa lievistäkin alkoholiongelmista ja depressiosta kärsivien tai vailla omistusasuntoa olevien perheiden lapsia” ja ”takavarikoida vanhusten säästöjä ja heidän kotejaan”. Näiden argumenttien takana taas on ollut pitkälti *Éire go Brách* -niminen anti-Lissa-

⁵ Toisaalta viimeisten mielipidemittausten mukaan jopa 80 prosenttia maanviljelijöistä olisi kuitenkin äänestämässä sopimuksen puolesta. (*Irish Times*, 23. syyskuuta 2009.) Vaikka *Farmers for No* -liikkeen on onnistunut kampanjoida argumentteineen sopimusta vastaan, *The Irish Farmers Association* (IFA) on nähtävästi onnistunut uskottavasti kumoamaan suurimman osan harhaanjohtavista väitteistä.

bon -ryhmittymä. Näidenkään päätelmien perusteella ei liene vaikea arvioida, kuinka hyvin irlantilaiset Lissabonin sopimuksen vastustajat lopulta sopimuksensa tuntevat.

Huomionarvoista on lisäksi se, että monet irlantilaiset kokevat hallituksen tehneen viimeisen vuoden aikana kansalaisten kannalta epäedullisia päätöksiä erityisesti talouskriisin ja sen elvytyksen suhteen, eikä pääministeri Brian Cowen ole kovassa huudossa. Kolme neljäsosaa irlantilaista vaihtaisi hallitusta hetimitäkin mahdollista. Tästä voidaan päätellä, että koko finanssikriisi voi itse asiassa vaikuttaa varsin ristiriitaisesti äänestyksen lopputulokseen – ei siis pelkääntään myönteisesti, kuten on tullut tavaksi ainakin toivoa. Lokakuun alussa saatetaan ajautua taas tilanteeseen, jossa EU-äänestyksessä äänestetään ennemminkin istuvan hallituksen suosiosta kuin itse perussopimuksesta ja EU:n tulevaisuudesta. Pääministeri Brian Cowen onkin jo kehottanut kansalaisiaan ”unohtamaan hänet ja äänestämään kyllä”.

Oikeustapaukset McKenna, Coughlan ja Crotty

Kansanäänestystä edeltävään poliittiseen dynamiikkaan ovat ainakin jonkinlaisina taustaelementteinä olleet vaikuttamassa myös kolme Irlannin lähihistoriassa käytyä erityistä oikeustapausta. Tapaukset kantavat nimiä *McKenna*, *Coughlan* ja *Crotty* kanteet tehneiden henkilöiden mukaan. Niiden käsittelyä ei voida sivuuttaa Irlannin kansanäänestysperinnettä analysoitaessa.

Ensimmäisen kanteen teki silloinen vihreiden europarlamentaarikko Patricia McKenna. Hän esitti vuonna 1995 Irlannin korkeimmalle oikeudelle, ettei hallitus voi tukea kampanjassaan ainoastaan yhtä näkemystä – oli se sitten myönteinen tai kielteinen – ja antaa viime kädessä veronmaksajien rahoittaa kampanja. McKenna voitti tapauksen ja hänen ansiostaan Irlantiin perustettiin erityinen kansanäänestyskomissio, joka toimii edelleen. Sittemmin McKennan kannatus on laskenut kansallisessa politiikassa, ja viimeinen tappio oli epäonnistuminen europarlamenttivaaleissa kesällä 2009. Vuoden 2008 kansanäänestyskampanjan aikana McKenna-tapausta johti kuitenkin vielä siihen, ettei hallitus voinut edistää kyllä-kantaansa haluamallaan tavalla tai edes kampanjoida samansuuruisilla summilla kuin yksityishenkilöt, kuten liikemies Declan Ganley, jonka ei-vetoisen kampanjarahoituksen suuruus oli kym-

menkertainen hallitusjohtoiseen kyllä-leiriin verrattuna. Hallitus käy edelleen kyllä-kampanjaansa ja on yhdessä kansanäänestyskomission kanssa varsin ansiokkaasti avannut Lissabonin sopimuksen sisältöä esimerkiksi internet-sivuillaan ja jakamalla jo toistamiseen informaatiolehtisiä kaikkiin kotitalouksiin.

Vasemmistoälykkönä pidetty Anthony Coughlan huolehti puolestaan alun perin siitä, että kummankin leirin tulisi saada yhtä paljon tilaa mediassa ja eteni kanteessaan oikeusteitse kesäkuussa 1997. Vielä vuoden 2008 kansanäänestyskampanjoinnissa tämä johti sellaiseen epäoikeudenmukaiseen tilanteeseen, jossa useat ei-puolen kannattajat pystyivät lähinnä henkilökohtaisen karismansa kannattelemana käymään mediassa kampanjaansa väärin perustein esittäen kansalaisille harhaanjohtavaa tai jopa väärää tietoa Lissabonin sopimuksen luonteesta. Irlannissa tällaista menettelyä onkin yleisesti kutsuttu jopa ’perverssiksi’, koska itse väitteiden ja argumenttien totuudenmukaisuudella ei ole ollut minkäänlaista itseisarvoa. On ymmärrettävää, että mikäli sopimuksen sisältö ei kansalaisille täysin aukene, eikä sitä toisin sanoen kokonaisuudessaan edes käsitetä – kuten saatoimme viime vaalien jälkeen tehdyistä laajamittaisista kyselytutkimuksista todeta – on helpompi äänestää varmuuden vuoksi sopimusta vastaan kuin sen puolesta.

Vaikka korkein oikeus päätti aikoinaan puoltaa Coughlanin esittämää vaatimusta, medianäkyvyyttä koskevat uudet säännöt astuivat virallisesti voimaan tämän vuoden elokuun 7. päivänä, eikä absoluuttinen tasapuolisuus ole enää lailla säädelty. Toisaalta maksimaalinen puolueettomuus ja reilun pelin henki ovat uutisoinnin pääperiaatteita käytännössä lähes automaattisesti niin Irlannissa kuin ainakin teoriassa missä tahansa länsimaaisessa mediassa. Coughlan on kuitenkin edelleen yksi meneillään olevan Lissabonin sopimuksen vastaisen kampanjan päähahmoista ja kiertää ympäri Irlantia puhumassa sen heikkouksista.

Irlannissa EU:n perussopimukset on pitänyt ratifioida kansanäänestyksessä vasta sen jälkeen kun historioitsija ja valtiotieteilijä Raymond Crotty nosti oikeusjutun Irlannin hallitusta vastaan vuonna 1987 perustellen, että kaikki EU:n perussopimukseen tehtävät muutokset vaikuttavat automaattisesti myös Irlannin perustuslakiin ja vaativat siten kansanäänestyksen. Hänen ansiostaan siis Irlannissa äänestetään tänäkin päivänä jokaisesta EU:n perussopimusmuutoksesta.

Vaikka Crotty viittasi useampaankin ongelmalliseen tapaukseen (tuolloin voimassa oli Euroopan yhteisasiakirja), Irlannin korkein oikeus oli valmis myöntämään ainoastaan, etteivät kaikki unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvät lausekkeet olleet yhteensopivia Irlannin perustuslain kanssa.

Tulevaisuudennäkymät: sopimus voimaan vai ei?

Monet yhtyvät Irlannin valtiovarainministeri Brian Lehanin arvioon, että Lissabonin sopimuksen hylkääminen olisi merkittävä 'henkinen luovuttaminen' sekä Euroopan unionille että luonnollisesti Irlannille itselleen. Jälkimmäiselle sillä olisi vielä vakavia taloudellisia ja poliittisia seurauksia unionin jäsenenä. EU:ssa vaikutukset taas näkyisivät mitä todennäköisimmin heikentyneenä toimintakykynä, vähentyneenä vaikutusvaltana, laajentumisen pysähtymisenä ja yleisenä uskottavuusongelmana maailmanpolitiikassa.

Sopimuksen hyväksyminen ei kuitenkaan ole kiinni ainoastaan Irlannin kansanäänestyksestä. Mikä on sitten muiden jäsenvaltioiden tilanne? Millä perusteella voimme Irlannin kansanäänestyksen tuloksetta riippumatta olettaa, että sopimus voisi lopulta tulla ratifioituksi myös niissä jäsenvaltioissa, joissa prosessi on periaatteessa vielä kesken?

Saksassa ratifiointia pitkittää sopimuksen käsittely perustuslakituomioistuimessa, jonne se kuuden erillisen valituksen myötä päätyi. Lissabonin sopimus on tuomioistuimen mukaan kuitenkin maan perustuslain kanssa yhdenmukainen, eikä sen hyväksymiselle olisi siinä mielessä minkäänlaisia esteitä. Tuomioistuin on kuitenkin vaatinut, että ennen sopimuksen lopullista ratifiointia Saksan liittopäivien, *Bundestag*in, asemaa ja osallistumisoikeutta erityisesti EU:n lainsäädäntöprosesseihin ja perussopimusten muuttamiseen tulisi vahvistaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä muuttaa. Korkein oikeus vaati kesäkuun lopulla, että Lissabonin sopimuksen hyväksymisen edellytyksenä on yleensäkin kansallisten parlamenttien vahvistaminen, joka toisaalta sopimuksessa jo varsin selkokielisesti taataan. Asiaa käsiteltiin liittoneuvostossa *Bundesrat*issa syyskuun 18. päivänä ja tarvittavat lakimuutokset yritetään Angela Merkelin mukaan saada valmiiksi syyskuun 27. päivään mennessä.

Vaikka Tšekin ja Puolan parlamentit ovat jo hyväksyneet Lissabonin sopimuksen, maiden euroskeptiset

presidentit, Václav Klaus ja Lech Kaczyński, ovat luvanneet allekirjoittaa ratifiointisopimuksen aikaisintaan Irlannin hyväksytyä sen kansanäänestyksessään. Sekä Tšekissä että Puolassa presidenttien puumerkit sopimukseen todellakin tarvitaan. Tšekissä on tosin uhattu ryhtyä muuttamaan perustuslakia, jotta presidentti Klausin allekirjoitus ei olisi sopimuksen voimaantulolle ehdottoman välttämätön. Molemmat valtionpäämiehet odottavat lisäksi Ison-Britannian poliittisen tuulen suunnan ennustettua muuttumista ja ennen kaikkea sitä, että David Cameronin ja konservatiivien tullessa mahdollisesti valtaan sopimus pystyttäisiin ehkä viemään kansanäänestykseen myös siellä. Toisaalta seuraavat Ison-Britannian alahuoneen vaalit on ainakin vielä tällä hetkellä tarkoitus pitää vasta ensi keväänä, joten poliittisten voimasuhteiden muuttumisen odottelulle ei Tšekin ja Puolan presidenteillä olisi välttämättä aikaa.

Vaikka ratifiointiprosessi on siis vielä kesken muissakin maissa, varmaa on ainakin se, ettei Lissabonin sopimus astu voimaan, mikäli irlantilaiset sen kansanäänestyksessään nyt hylkäävät. Mikäli kokonaiset 25 prosenttia kansasta pohtii vielä kantaansa, tulee äänestyksestä vähintäänkin tiukka. Puheenjohtajamaa Ruotsin pääministeri Fredrik Reinfeldt on jo nyt myöntänyt, ettei katastrofituloksen – ei-äänien voiton – varalle ole mitään virallista kakkossuunnitelmaa.

Ruotsilta olisi useidenkin EU-maiden mielestä voinut odottaa voimaperäistä omistautumista Irlannin kanssa työskentelyyn ja saarivaltion kyllä-kampanjan tukemiseen kaikin käytettävissä olevin keinoin. Tällaista ei ole kuitenkaan juuri nähty, eikä Lissabonin sopimuksen tukemista Irlannissa ollut sisällytetty edes sen puheenjohtajuuden viiteen viralliseen prioriteettiin. Pienemmän mittaluokan debatteja on kyllä järjestetty aina kun tilanteet ja ehkä muissa yhteyksissä järjestetyt tapaamiset niitä ovat sallineet.

Yksityiskohtana mainittakoon, että Ruotsin puheenjohtajuuden työjärjestystä virallisesti esittelevillä kotisivuilla (www.se2009.eu) koko Lissabonin sopimus on nivottu yhteen heinäkuussa aloittaneen uuden EU-parlamentin ja komission valintaa koskevien asiakokonaisuuksien kanssa. Ihmetystä herättää myös se, että sivulla esiintyy varsin dominoivana viimeisillään raskaana oleva, käsiään vatsallaan pitelevän naisen kuva. Sen yhteys Euroopan parlamenttiin, lokakuussa valittavaan komissioon saati Lissabonin

sopimukseen jää vähintäänkin epäselväksi. Humoristisesti sen voisi kuvitella olevan Irlannin nykyistä aborttilainsäädäntöä tukeva kannanotto, josta katolinen kirkko olisi varmasti enemmän kuin riemuissaan. Se tuskin oli kuitenkaan Ruotsin tai maan puheenjohtajuuden internet-sivuista vastaavan tahon alkuperäinen tai todellinen tarkoitus. Ehkä kuvan ideana oli yksinkertaisesti vain symboloida syntymää: ‘utta Eurooppaa’ ja Lissabonin sopimusta.

Lisäksi Reinfeldt aavistuksen turhaan korosti sitä, ettei lupausta komissaarista kaikille jäsenmaille kuitenkaan voida ikuisesti soveltaa, ja sai tällä aikaan hermostunutta liikehdintää. Unionin laajentumissuunnitelmat huomioon ottaen kaikki tietävät, ettei yli kolmenkymmenen jäsenmaan komissaarin salkun väkisin täyttäminen ole tulevaisuudessa EU:n toiminnan kannalta tarkoituksenmukaista saati välttämätöntä. Poliittisesti tämä oli Reinfeldtilta ehkä hieinan liian nopea ja huolimaton lausunto juuri tässä tilanteessa, jossa ainakin irlantilaiset pitävät oman komissaarin säilyttämistä yhtenä avainkysymyksenä tulevassa kansanäänestyksessä.

Mikäli Lissabonin sopimusta ei saada vielä kukaan voimaan, Nizzan sopimuksella jatkaminen aiheuttaa taikuuvarmasti kunnon EU-painajaisen: hampaiden kiristelyä, konkreettisia päätöksentekovaikeuksia ja yleisesti ottaen laiskempaa yhteistyötä. Lisäksi Rans-

ka ja Saksa ovat ilmoittaneet kantanaan, ettei uusia jäsenmaita hyväksytä, mikäli sopimusta ei saada voimaan. Näin ollen sopimusneuvottelut Islannin, Kroatian, Makedonian ja Turkin kanssa voitaisiin unohtaa. Epäonnistumisen käytännön seurauksena todennäköisintä olisi se, että perussopimuksen uudistamisyrityksessä pidettäisiin selkeä hengähdystauko ja katseet suunnattaisiin väkisin kokonaan muihin ongelmiin – joita riittää. EU:n finanssivannon remontti sekä yhtenäisen kannan ja kaikille 27 jäsenmaalle hyväksyttävissä olevien lausekkeiden muotoilu Kööpenhaminan ilmastokonferenssiin ovat tärkeitä ja aikaa vieviä prosesseja. Lissabonin sopimuksen hylkääminen lamauttaisi silti unionin tärkeimmät elintoiminnot niin, ettei ole mitenkään itsestään selvää, että EU pystyisi hoitamaan kunnialla edes nämä tehtävät. Nyt EU pidättää hengitystään lokakuun toiseen päivään saakka.

Tiia Lehtonen

Tutkija

Ulkopoliittinen instituutti

ISBN 978-951-769-236-6

ISSN 1795-8059

Kansikuva: Let ideas compete (Flickr)

Taitto: Mari Pakarinen/Juvenes Print

Ulkopoliittinen instituutti 2009

www.upi-fia.fi